

Nicolaus Zangius

Cantiones sacrae

Ensemble Versus & Capella Ornamentata

Když na sklonku jara 1617 zemřel v Olomouci hudebník Nicolaus Zangius, všimli si toho jen místní úředníci, kteří museli sepsat skromný majetek zesnulého cestovatele. Trvalo téměř dva roky, než se Zangiův poslední chleboďárce, berlínský kurfiřt, rozhodl obsadit místo dvorního kapelníka jiným hudebníkem. Zpráva o Zangiově skonu do Berlína nejspíše vůbec nedošla. Po několik let vycházely v Berlíně dál Zangiovy sbírky světských vícehlasých písní na německé texty, nejoblíbenější část jeho nevelkého díla.

Ve stínu Zangiovy rozsáhlé světské tvorby stojí duchovní skladby na převážně latinské texty. Především takové se mohly univerzálně uplatnit na počátku 17. století: na dvoře jednoho z nejbohatších moravských šlechticů Karla z Lichtenštejna, jemuž Zangius nejspíše sestavil a vybavil muziku, instrumentální soubor, který hraběte reprezentoval v době, kdy zastával funkci moravského zemského hejtmána (1604–1607). V lichtenštejnské sbírce hudebnin, dnes nejspíše ztracené, bylo právě roku 1607 zaznamenáno téměř čtyřicet Zangiových latinských motet pro šest až šestnáct hlasů. Téměř všechna šestihlasá moteta vydal Zangius ve sbírce *Cantiones sacrae* (Viedeň 1612, v nezměněné podobě také v Lipsku 1613). Odtud také pochází nejvíce skladeb na této nahrávce, která se pokouší reprezentativním způsobem přiblížit Zangiovu duchovní tvorbu. Šestihlasá moteta doplňují německé pětihlasé skladby ze starší sbírky (Kolín 1597) a několik dvousborových kompozic, které vycházely především v dobových antologiích, velmi oblíbených souborných tiscích počátku 17. století.

Takto se případný posluchač může dát vtáhnout zpět na počátek 17. století, do doby „před bouří“. Zangius ve svých skladbách užívá samostatného vedení hlasů spíše vzácně. K zachycení jemnosti polyfonního přediva je zde využít soubor viol da gamba či samotný zvuk sboru s podporou teorbey. V některých případech mají Zangiova moteta výrazně instrumentální charakter, evokující souzvuk cinků a především trombónů. Radostné žalmové moteto *Exultate justi* se v podání městských hudebníků mohlo nést z radniční věže či znít jako intráda na šlechtické rezidenci. V osmihlasých skladbách Zangius využívá tehdy moderního rozdělení na dva různé sbory, vyšší a nižší, podobně jako jeho slavnější soupeř Hans Leo Hassler. Zangiovo žalmové dvousborové moteto *Deus misereatur nostri* (Budyšín 1602) překvapí nejen velkým rozsahem, ale také jakousi hudební erupcí na slovech „země vydá své plody“, jakoby autor prorokoval počátek Třicetileté války, které se sám nedožil.

When the musician Nicolaus Zangius died in Olomouc in 1617, the fact was noticed only by the local clerks who had to register the modest possessions of this deceased traveller. It would be almost two years before Zangius' last employer, the Prince Elector of Brandenburg, replaced his late kapellmeister with another musician. It seems that news of Zangius' death may not have even reached Berlin, though the composer's collections of secular German part-songs, the most popular part of his limited output, were still being printed there some years afterwards.

Zangius' secular works became relatively well-known and have always overshadowed his sacred works. The latter are mostly settings of Latin texts, which, at least at the beginning of the 17th century, lent them to wider use than pieces set to vernacular texts. The court of one of the wealthiest Moravian nobles, Charles of Lichtenstein, offers an instructive example of where these pieces were performed. Zangius seems to have organised the court music, including an instrumental ensemble that represented Charles while he served as royal hetman (or governor) in Moravia (1604-1607). We know that, in the year 1607, the collection (since lost) of sheet music at the Lichtenstein court included almost 40 of Zangius' Latin motets for six to sixteen voices. Zangius published nearly all of his 6-voice motets in *Cantiones sacrae* (Vienna, 1612 and again at Leipzig, 1613). It is from this collection that we have taken most of the compositions for our recording, intended as a representative sample of Zangius' sacred works. The six-voice works are supplemented by a few 5-voice settings of German texts from an earlier collection (Cologne, 1597) and several double-choir works published in the kind of anthologies which were so beloved of musicians in the early 17th century.

These works will pull the listener back to the musical world as it was before the Thirty Years War. Zangius, like other composers of his time, only rarely maintains the full independence of all his voices. And yet, his texture is still primarily polyphonic, its delicacy well projected by an ensemble of viols, or just the choir with a theorbo accompaniment. Elsewhere, Zangius' motets display a marked instrumental character, begging to be played by cornets and sackbuts. The joyful psalm-motet *Exultate iusti* must have made a magnificent instrumental piece, whether played from the town hall tower or at the entry to an aristocratic residence. In his 8-voice works, Zangius (like his better-known fellow-wanderer Hans Leo Hassler) indulged the contemporary taste for splitting the voices into two groups of four, with one group somewhat higher in pitch than the other. The double-choir psalm-motet *Deus misereatur nostri* (Bautzen, 1602) is remarkable not just for its grandeur, but for its musical eruption at the words "the earth hath yielded her fruit," as if the composer were presaging the coming conflagration, a catastrophe that he would not live to see.

Nicolaus Zangius (cca 1570–1617)

Nicolaus Zangius, hudebník nejspíše neklidné povahy, neustále hledající ideálního patrona. Jednotlivé tisky jeho skladeb i celé sbírky odrážejí jeho životaběh. Právě z formulací v jeho první tištěné sbírce (*Schöne Neue Auszerlesene Geistliche und Weltliche Lieder mit drey Stimmen*, Frankfurt a. O. 1594) je odvozen Zangiův předpokládaný severoněmecký původ. V dedikaci této své prvotiny měštské radě v Lüneburgu Zangius upřesňuje, že náleží mezi syny právě tohoto měšta. Tímto však končí okruh dosud známých údajů, týkajících se jeho původu i prvních míst působení. Jeho jméno dosud nebylo objeveno v žádné z univerzitních matrik německého severu, ačkoli autor latinské oslavné básně ve zmíněné sbírce náležel k akademikům frankfurtské univerzity. Jištý Niclas Zange se již roku 1593 objevuje v císařských účetních knihách: jakožto skladateli mu bylo vyplaceno osm zlatých odměny.

V roce 1597 vydal Zangius další sbírku, tentokrát v Kolíně nad Rýnem (*Etlliche Schöne Teutsche Geistliche unnd Weltliche Lieder mit Fünff Stimmen*). Tehdy působil jako kapelník brunšvičského vévody Filipa Zikmunda, v jehož rezidenci Iburgu je k 1. srpnu 1597 datována dedikační předmluva. Sbíрка obsahuje celkem 21 pětilhasých skladeb: čtyři půvabná duchovní moteta a sedmáct světských skladeb. Podobně jako v nejstarší sbírce zařadil na úvod několik skladeb duchovního charakteru. Ve sbírce z roku 1597 jde o pětilhasá moteta na německý text, Zangius zhudebnil mimo jiné luteránskou melodii modlitby Páně (*Vater unser*) či oblíbený nápěv Lutherovy parafráze 130. žalmu (*Aus tiefer Not*).

Od roku 1599 působil v hanzovním měště Gdaňsku, kde zastupoval nemocného kapelníka místního luteránského mariánského kostela Johannese Wanninga (†1603) a úřad kapelníka převzal ještě téhož roku. Úmrtí manželky a mor v roce 1602 jej přiměly Gdaňsk opustit, svou funkci si však se souhlasem měštské rady podržel. Podařilo se mu získat funkci dvorského služebníka na pražském císařském dvoře a od října 1602 mu byla císařskou pokladnou vyplácena měsíční odměna ve výši 25 zlatých.

Počátky svého pražského angažmá popsal Zangius v listu gdaňské měštské radě, datovaném 7. května 1603 v Augšpurku. Důvody pro jeho cestu do Augšpurku dosud nejsou známy, snad souvisely s tiskem další sbírky; v květnu téhož roku si však varhaník tamní katedrály Adam Gumpelzhaimer opsal Zangiovo sedmihlasé moteto *Veni, dilecte mi*. Zangius v dopise zmiňuje svůj předchozí zimní pobyt v Praze, dedikaci několika svých skladeb císaři a následně údajnou nabídku pozice císařského kapelníka, kterou však nepřijal vzhledem ke svým závazkům v Gdaňsku. Zmíněné dedikované skladby nejsou doloženy a je známo, že císařský kapelník Philippe de Monte zemřel až 4. července 1603. Zangius

Nicolaus Zangius (ca. 1570–1617)

Nicolaus Zangius was a musician with a rather restless character, always seeking a more ideal patron. His life and travels are best illustrated by a brief look at his published compositions. We can gather from a statement in his very first printed collection (*Schöne Neue Auszerlesene Geistliche und Weltliche Lieder mit drey Stimmen*, Frankfurt a. O. 1594) that Zangius was from northern Germany. In his dedication of these 3-voice songs - the first fruits of his talent - to the Lüneburg town council, the composer calls himself a son of that very city. This, for the moment, is all we know about Zangius' origins and where he first worked. His name has not been found in any north German university register, but the author of the celebratory Latin poem in Zangius' 1594 collection was an academic at the university in Frankfurt. An imperial accounting ledger from 1593 lists a certain composer, "Niclas Zange," as having received a remuneration of eight gold florins.

In 1597, Zangius published another collection, this time at Cologne (*Etliche Schöne Teutsche Geistliche unnd Weltliche Lieder mit Fünff Stimmen*). At that time, he was Kapellmeister to Philip Sigmund, the (Lutheran) Duke of Brunswick. The collection's dedicatory preface implies that the composer was working at the Duke's residence, Schloss Iburg. Included are 21 five-voice compositions: four charming sacred motets and 17 secular songs. As in the previous collection, Zangius here presented his sacred works first - in this case 5-voice motets on German texts. These include an arrangement of the Lutheran *Vater unser* melody and a setting of Luther's popular paraphrase of Psalm 130 (*Aus tiefer Not*).

From 1599, Zangius worked in the Hanseatic port city of Danzig, where he substituted for Johannes Wanning, the ailing Kapellmeister of the local Lutheran church. Zangius was almost immediately promoted to Kapellmeister, even though Wanning clung to life until 1603. In 1602, the death of Zangius' wife and the plague gave him reason to leave Danzig; the town council nevertheless held his position for him. Zangius, meanwhile, was hired as a servant at the Emperor's court in Prague. Starting in October 1602, Zangius received from the imperial treasury a monthly salary of 25 gold florins.

Zangius detailed the start of his engagement in Prague in a letter sent from Augsburg to the Danzig town council on May 7, 1603. Why Zangius was visiting Augsburg is still unclear, but it may have had something to do with the publication of another collection of his works. In that same month, the organist of Augsburg cathedral, Adam Gumpelzhaimer, copied out Zangius' 7-voice motet *Veni, dilecte mi*. In his letter to the Danzig town council, Zangius mentions his stay in

v dopise naznačuje, že se možná vypraví do Benátek, a návrat do Gdaňsku předpokládá až po svátku sv. Michala téhož roku.

Nejpozději na podzim roku 1604 vstoupil do služeb Karla z Lichtenštejna, s nímž se mohl seznámit na císařském dvoře. Od ledna roku 1604 Lichtenštejn zastával funkci moravského zemského hejtmana a Zangia zaměstnal jako svého kapelníka s platem 200 zlatých ročně, v hraběcích účtech je naposledy zmíněn v dubnu 1606, poté účty bohužel chybějí až do roku 1610. Na Moravě a tehdy také ještě v dolnorakouských Valticích vybudoval pro Karla z Lichtenštejna početný soubor instrumentalistů, takzvanou muziku. Z pověření hraběte také ještě roku 1604 nakoupil ve Vídni velké množství dobových hudebních tisků i hudebních nástrojů.

Je-ližliže do roku 1606 můžeme u Zangia v souvislosti s jeho angažmá v lichtenštejnských službách předpokládat jistou zakotvenost, v letech následujících se alespoň pohledem dostupných pramenů jeví opět jako neklidný poutník. Roku 1607 se sice načas vrátil k původnímu místu kapelníka v Gdaňsku (byl tehdy podruhé ženatý), funkci však záhy opustil definitivně. Roku 1607 je údajně doložena jeho přítomnost na dvoře vévody Filipa Julia ve Štětíně, kterému v roce 1614 věnoval další tištěnou sbírku svých světských písní. V září 1608 téhož roku cestoval z Neumünsteru (Šlesvičko-Holštýnsko) do Prahy, protože zde předal dopis matematika a teologa Detlefa Foršta Johannesu Keplerovi. Foršt v dopise Zangia nazývá *mužem nejšlechetnějším a hudebníkem nejsladších tónů*. V Praze se zdržel nejspíše v souvislosti s vydáním šestihlasého *Magnificat secundi toni*. V roce 1609 vyšla v pražské oficíně Nicolause Strausse luxusní velkoformátová sbírka mší dvorního varhaníka Charlese Luythona (věnovaná císaři).

Připomínkou Zangiova působení v lichtenštejnských službách a zároveň téměř unikátním typem pramene je zvláštní soupis jeho motet, uvedený v rámci inventářů lichtenštejnské muziky, sepsaných roku 1607 a 1608 na zámku v Proštějově. Celkem inventáře zachycují 38 motet pro šest až šestnáct hlasů. Šestihlasá moteta s jedinou výjimkou Zangius zahrnul do své pozdější sbírky dvaceti šestihlasých motet *Cantiones sacrae* (Videň 1612, Lipsko 1613). Společně se dvěma vánočními motety pro šest hlasů (latinsko-německé *Congratulamini nunc omnes* či *Angelus ad pastores ait*) patří mezi nejrozšířenější Zangiova díla dvousborová (osmihlasá) moteta. V rozmezí let 1611 a 1621 totiž vyšla ve významných dobových antologiích, Schaedeově *Promptuariu* a mladším Bodenschatzově *Florilegiu Portense*. Právě odtud se Zangiovy skladby často opisovaly, nacházejí se tak například v souboru rokycanských hlasových knih či v levočském tabulturním sborníku, vzniklém mezi lety 1635–1645. Několik odjinud neznámých motet zachycuje soubor původně vatislavských

Prague the previous winter, the dedication of some of his works to the Emperor, and a consequent offer to become the Imperial Kapellmeister – an offer that his commitment to Danzig had forced him to decline! The works dedicated to the Emperor are not recorded elsewhere, and the Imperial Kapellmeister Phillippe de Monte did not, in fact, die until July 4, 1603. Zangius' letter indicates that he was thinking of travelling to Venice, and that he did not envision returning to Danzig until after Michaelmas (Sept. 29) of that year.

By the Autumn of 1604, Zangius had entered the service of Charles of Lichtenstein, whom he may have met at the imperial court in Prague. Lichtenstein had been Moravian hetman since January of 1604, and now engaged the north German as Kapellmeister at an annual salary of 200 gold florins. Zangius last appears in Charles' ledgers in April 1606; the Lichtenstein accounts for the following four years have not survived. Based at Charles' residence in Valtice (or Feldsberg) in Lower Austria, Zangius recruited a large ensemble of instrumentalists for his new patron. On the count's instructions, he travelled to Vienna, where he purchased musical instruments and a large quantity of recently-printed sheet music.

While Zangius seems to have been more or less anchored to the Lichtenstein court from 1604 until 1606, our sources for the following years show him on the move again. In 1607 he returned to Danzig and his position as Kapellmeister there. He took a second wife in Danzig, but soon afterwards left the city for good. Later in 1607, he seems to have been in Stettin at the court of Philipp Julius, Duke of Pomerania, to whom he later dedicated a printed collection of secular songs (1614). In September of 1608, Zangius travelled from Neumünster (Schleswig-Holstein) to Prague in order to deliver a letter from the mathematician and theologian Dettlef Forst to Johannes Keppler. In his letter, Forst calls Zangius a "most noble man and a musician of sweet tones." Zangius seems to have remained in Prague to see to the publication of his six-voice *Magnificat secundi toni*.

A remarkable and unique reminder of Zangius' time in the service of Charles of Lichtenstein is a list of his own motets that the composer made for an inventory of the court's musical establishment. This document, written in 1607 and 1608 at the chateau at Proštějov, lists 38 motets for ensembles ranging from six voices to 16. With one exception, all of the 6-voice motets were later published in the above-mentioned collection entitled *Cantiones sacrae* (Vienna 1612, Leipzig 1613). The sacred works of Nicolaus Zangius most widely disseminated by his contemporaries were the Christmas motets *Congratulamini nunc omnes* and *Angelus ad pastores ait* from this very collection, and several double-choir works. The latter appeared in 1611 and 1621 in two important anthologies, Schaede's *Promptuarium* and Bodenschatz's somewhat later Florilegium Portense *Florilegium Portense*.

tabulatur a hlasových knih z první poloviny 17. století, rukopisy z původní lehnické sbírky vévody Jiřího Rudolfa a konečně zmíněná Gumpelzheimerova partiturní kniha se třemi Zangiovými díly.

Po vzoru svého předchůdce Wanninga, údajně prvního skladatele epithalamií, Zangius napsal a tiskem vydal několik svatebních kompozic: první roku 1600 v Královci, o dva roky později vytiskl v Budyšině dvousborové osmihlasé moteto na text žalmu *Deus misereatur nostri*, dedikované saskému kurfiřtovi. V této souvislosti se označuje jako *gdaňský hudebník (Musicus Gedansis)*. Roku 1606 vydal ve Vratislavi půvabné šestihlasé moteto na text z Písně písní *Tota pulchra es* ke sňatku tamního právníka Georga Sebische. Zajímavý je téměř čtvercový formát kvartového tisku o třech složkách, zvlášť pro diskant a altus, tenor I a II a konečně tenor III a bas, vždy společně na otevřené dvoustraně. Moteto později převzal do sbírky svých latinských duchovních skladeb. Nejzajímavější je však jeho svatební tisk, vydaný a dochovaný rovněž ve Vratislavi roku 1609. Toto třídílné epithalamium se sedmi a osmihlasými motety bylo určeno ke svatbě Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna a Bohunky, dcery Karla staršího ze Žerotína, která se uskutečnila 1. září 1609 na Žerotínově zámku v Rosicích.

Přímo z žerotínské pozůstalosti se dodnes dochovaly dva třídílné rukopisy kvartového formátu s opisy tříhlasých Zangiových světských sbírek. K tomuto souboru však patří také na volných listech opsané Kyrie a Gloria osmihlasé Zangiovy mše *Super Hierusalem gaude*. V tomto případě je pozoruhodné, že kompletní zpěvní hlasy doplňuje také hlas bassa continua a bas pro violon.

K okruhu širší žerotínské rodiny patřil konečně i zmíněný Hynek mladší Bruntálský z Vrbna, kterému Zangius dedikoval svou jedinou sbírku šestihlasých motet, vydanou ve Vídni pod tehdy běžným titulem *Cantiones Sacrae*; stejnou dedikaci obsahuje i druhé vydání téže sbírky (Lipsko 1613).

Zangiova místa působení v rozmezí let 1607–1612 nejsou přesně známá, jeho itinerář lze sledovat přinejmenším na základě kvitancí, když si v Praze vyzvedával plat plynoucí z funkce u císařského dvora, nebo na základě vydání jednotlivých tisků. Analogicky starším situacím byl totiž nejspíše osobně přítomen při vydávání svých děl: tedy roku 1609 v Praze, 1611 a 1612 ve Vídni, 1613 v Lipsku.

V době kolem svátku Letnic roku 1612 nastoupil Zangius do své zřejmě poslední, bezpochyby však nejlépe placené funkce. Stal se kapelníkem braniborského kurfiřta s vysokým ročním platem 1000 zlatých. V novém působišti využíval Zangius starých kontaktů. Do Berlína s ním přišli čtyři trubači z Prahy, v následujícím roce bylo přijato dalších 24 nových hudebníků a v letech 1614–1616 je na berlínském dvoře doložen jako hošť také lichtenštejnský trubač Mikuláš Rašek.

It was from these publications that Zangius works were often copied, winding up in collections like the Rokitzan part-books or the Leutschau tablature book, which date to the years 1635–1645. There are also a few otherwise unknown Zangius motets in miscellaneous sources: the Breslau tablature and part books from the first half of the 17th century, manuscripts from the Lehnice collection of Count George Rudolf, and finally the above-mentioned Gumpelzheimer score-book containing three of Zangius' works.

Zangius' predecessor at Danzig, Johannes Wanning, was apparently the first to compose musical epithalamia. Following in Wanning's footsteps, Zangius wrote and published several such wedding compositions: the first in 1600 in Královec (Königsberg), then two years later, in Bautzen, a double-choir 8-voice motet on the psalm text *Deus misereatur nostril*, dedicated to the Prince Elector of Saxony. In this dedication, Zangius calls himself a "musician from Danzig (*Musicus Gedansis*)."¹ In 1606, in Breslau, he published a charming 6-voice motet on a text from the Song of Songs, *Tota pulchra es*, written for the wedding of a local lawyer, Georg Sebisch. The format of this edition is remarkable: quarto, almost square, in three fold-out parts – one for descant and altus, one for tenor I and II, and one for tenor III and bass. Zangius later added this composition to his collection of 6-voice Latin sacred motets. Still more interesting is a three-part epithalamium he published in Breslau in 1609. It contains motets for seven and eight voices, and was composed for the wedding of Hynek the Younger of Vrbo-Freudenthal to Bohunka, daughter of Karel the Elder of Zierotin. This wedding took place on September 1, 1609 at the Zierotin chateau at Rosice/Rossitz.

There are two more fascinating manuscripts, in quarto, that have come down to us from the Zierotin estate. These contain copies of pieces from Zangius' 3-voice secular song collections, and on the blank pages in between the songs, there are a Kyrie and Gloria from Zangius' 8-voice Mass *Super Hierusalem gaude*. In this mass, the voices are accompanied by a basso continuo as well as a bass part for violone. The above-mentioned Hynek the Younger of Vrbo-Freudenthal was also a member of the extended Zierotin family, and it was to this nobleman that Zangius would dedicate his 6-voice *Cantiones sacrae*.

We do not know exactly where Zangius worked between 1607 and 1612, but we can follow his travels thanks not only to the receipts issued when he claimed his salary at the imperial court in Prague, but also to editions of his works published in various cities. Based on that information, we can surmise that he was in Prague in 1609, in Vienna in 1611 and 1612, and in Leipzig in 1613.

Around Pentecost of 1612, Zangius took up his final – and certainly best paid – position. He became Kapellmeister to the Prince Elector of Brandenburg, with an annual salary of 1000 gold florins. Once in his new home in Berlin, Zangius

Navzdory řadě uvedených moravských mecenášů zůstává záhadou, proč Zangius zemřel někdy v první polovině června 1617 v Olomouci. Za svého berlínského působení si Zangius prokazatelně dopisoval právě s Karlem št. ze Žerotína, který se o informacích od něj zmiňuje i v listech kardinálu Ditrichštejnovi. Žerotín však byl v kontaktu i se samotným berlínským kurfiřtem. Kdyby tedy o Zangiově skonu v Olomouci věděl, nečekali by v Berlíně s obsazením kapelnického místa až do února 1619.

put his old contacts to use. First he brought four trumpeters from Prague. In 1613, another 24 new musicians were engaged, and from 1614 to 1616, among the guests at Berlin was the Lichtenstein trumpeter Mikuláš Rašek.

Even though we are fairly well informed as to who Zangius' patrons in Moravia were, we are at a loss to explain what he was doing in Olomouc when he died there sometime in the first half of June 1617. Zangius had evidently been in correspondence with Karel the Elder of Zierotin, who himself was in contact with the Prince Elector in Berlin. If these nobles had known of Zangius' passing, it seems unlikely that his position in Berlin would have remained vacant until February of 1619.

Exultate justi in Domino:

reŕctos decet collaudatio.

Confitemini Domino in cithara decem chordarum psallite illi.

Cantate ei canticum novum.

Bene psallite ei in vociferacione

quia reŕctum eŕt verbum Domini

et omnia opera ejus in fide.

Radujte se v Hospodinu, plesejte spravedliví,

prozpěvujte všichni srdce upřímného.

Oslavujte Hospodina na harfě o desíti štrunách, žalmy zpívejte jemu.

Zpívejte jemu píseň novou,

a hudeť dobře a zvučně.

Neboť pravé jeŕt slovo Hospodinovo,

a všeliké dílo jeho ŕtálé.

Podle ŕalmu 32, 1-4

Rejoice in the Lord, O ye just:

praise becometh the upright.

Give praise to the Lord on the harp; sing to him with the psaltery,

the instrument of ten ŕtrings.

Sing to him a new canticle,

sing well unto him with a loud noise.

For the word of the Lord is right,

and all his works are done with faithfulness.

Psalms 32, vv. 1-4

Magnificat anima mea Dominum

et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ:

ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen eius.

Et misericordia eius a progenie in progenies timentibus eum.

Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.

Deposuit potentes de sede et exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis et divites dimisit inanes.

Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ,

Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini eius in sæcula.

Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto:

Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Duše má velebí Pána

a můj duch jásá v Bohu, mém spasiteli,

že se sklonil ke své služebnici v jejím ponížení.

Hle, od této chvíle budou mne blahoslavit všechna pokolení,

že se mnou učinil veliké věci ten, který je mocný. Svaté ješ jeho jméno

a milosrdenství jeho od pokolení do pokolení k těm, kdo se ho bojí.

Prokázal sílu svým ramenem, rozptýlil ty, kdo v srdci smýšlejí pyšně;

vladaře svrhl z trůnu a ponížené povýšil,

hladové nasýtil dobrými věcmi a bohaté poslal pryč s prázdnou.

Ujal se svého služebníka Izraele, pamětliv svého milosrdenství,

jež slíbil našim otcům, Abrahamovi a jeho potomkům navěky.

Sláva Otci i Synu i Duchu svatému,

jako byla na počátku i nyní i vždycky. Amen.

Lukášovo evangelium I, 46–55. Český ekumenický překlad

My soul doth magnify the Lord.

And my spirit hath rejoiced in God my Saviour.

Because he hath regarded the humility of his handmaid: for behold
from henceforth all generations shall call me blessed.

Because he that is mighty hath done great things to me: and holy is his name.

And his mercy is from generation unto generations, to them that fear him.

He hath shewed might in his arm: he hath scattered the proud in the conceit of their heart.

He hath put down the mighty from their seat and hath exalted the humble.

He hath filled the hungry with good things: and the rich he hath sent empty away.

He hath received Israel his servant, being mindful of his mercy.

As he spoke to our fathers: to Abraham and to his seed for ever.

Glory be to the Father, and to the Son, and to the Holy Ghost;

As it was in the beginning, is now, and ever shall be, world without end. Amen.

Luke I, vv. 46–55

Ad te levavi animam meam,
Deus meus, in te confido;
non erubescam neque irrideant me inimici mei.
Et enim universi qui te expectant non confundentur.

K tobě pozdvihuji duši svou;
Bože můj, v tebe doufám,
nedopust', abych byl zahanben a aby jásali nade mnou nepřátelé moji.
Vždyť žádný, kdo v tebe doufá, zahanbení nepozná.
Všstupní zpěv 1. neděle adventní (žalm 24, 1-3) dle Schallerova Římského misálu

To thee, O Lord, have I lifted up my soul.
In thee, O my God, I put my trust; let me not be ashamed.
Neither let my enemies laugh at me: for none of them that wait
on thee shall be confounded.
Psalm 24, vv. 1-3

Hierusalem gaude
gaudio magno, quia veniet tibi salvator. Alleluia.
Dabo in Sion salutem, et in Jerusalem gloriam meam. Alleluia.
Montes et colles humiliabuntur et erunt prava indirecta et aspera in vias planas.
Veni, Domine, et noli tardare. Alleluia.
Jušte et pie vivamus, expectantes beatam spem et adventum Domini. Alleluia.

Jeruzaléme, zachvěj se velkou radostí,
neboť tvůj Spasitel přijde. Aleluja.
Na Siónu vyjevím svou spásu a v Jeruzalémě svou slávu. Aleluja.
Hory a pahorky se sníží, křivé bude narovnáno, hrbolaté cesty budou uhlazeny.
Přijď, Pane, a neprodlévej. Aleluja.
Žijme spravedlivě a zbožně, v požehnané naději, očekávaje příchod Páně. Aleluja.
Z modlitby hodin na třetí neděli adventní

Jerusalem, rejoice with great joy,
for the Saviour will come to you. Alleluia.
I will place in Zion my salvation, and in Jerusalem my glory. Alleluia.
The mountains and hills will be made low, and the crooked will become
straight and the rough paths smooth.
Come, Lord, and do not be late. Alleluia.
Let us live justly and dutifully, awaiting a blessed hope and the coming of the Lord.
Alleluia.
Antiphon at Vespers, Third Sunday of Advent

Rorate coeli desuper
et nubes pluant justum.
Aperiaturret terra
et germinet salvatorem.
Coeli enarrant gloriam Dei,
et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.

Rosu dejte, nebesa, shůry
a oblakové, dštěte Spravedlivého;
otevři se, země, a vypuč Spasitele.
Nebesa vypravují slávu Boží
a díla rukou jeho hlásá obloha.
Vstupní zpěv 4. neděle adventní (Izaiáš 45, 8 a žalm 18, 2)
dle Schallerova Římského misálu

Drop down dew, ye heavens, from above,
and let the clouds rain the just:
let the earth be opened, and bud forth a saviour.
The heavens shew forth the glory of God,
and the firmament declareth the work of his hands.
Introit for the fourth Sunday of Advent (Isaiah 45,8 and Psalm 18,2)

Angelus ad pastores ait:
annuntio vobis gaudium magnum,
quia natus est vobis hodie Salvator mundi.
Alleluia.

Anděl pravil paštýřům:
zvěštuji vám velikou radost,
neboť se vám dnes narodil Spasitel světa.
Aleluja.
Z ranních chval na Boží hod vánoční

The angel said to the shepherds:
'I bring you tidings of great joy,
for the Saviour of the world has been born to you today.'
Alleluia.
Third Antiphon at Lauds, Christmas Day

Pater noster,

qui es in caelis,
sanctificetur nomen tuum.
Adveniat regnum tuum.
Fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra.
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie,
et dimitte nobis debita nostra
sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.
Et ne nos inducas in tentationem,
sed libera nos a malo. Amen.

Otče náš,
jenž jsi na nebesích,
posvět se jméno tvé.
Přijď království tvé.
Buď vůle Tvá, jako v nebi, tak i na zemi.
Chléb náš vezdejší dej nám dnes,
a odpusť nám naše viny,
jako i my odpouštíme našim viníkům.
A neuveď nás v pokušení, ale zbav nás od zlého.

Our Father, which art in heaven,
hallowed be thy name;
thy kingdom come;
thy will be done,
in earth as it is in heaven.
Give us this day our daily bread.
And forgive us our trespasses,
as we forgive them that trespass against us.
And lead us not into temptation;
but deliver us from evil.

Vater unser im Himmelreich,
der du uns alle heißest gleich
Brüder sein und dich rufen an
und willst das Beten von uns han:
gib, daß nicht bet allein der Mund,
hilf, daß es geh von Herzensgrund.
Dein Nam bei uns geheiligt werd,
dein Will gescheh bei uns auf Erd.
Das täglich Brot auch bei uns mehr:
Vergib, als wir vergeben, Herr,
verführ uns nit, o Herr, sondern
erlös uns vom Übel, Amen

Otče náš, jenž v nebi bydlíš,
a nám všem společně velíš,
v bratrské lásce vždy státi,
tebe za pomoc žádati,
dejž at tě za Otce máme
a celým srdcem vzýváme.
Posvět se tvé svaté jméno,
Tvá vůle staň se zde u nás na zemi,
chléb náš vezdejší dejž nám dnes,
odpusť nám, jako i my odpouštíme,
neuved' nás v pokušení,
ale zbav nás ode zlého.

Podle Lutherovy parafráze modlitby Páně

Our Father in the heaven Who art,
Who tellest all of us in heart
Brothers to be, and on Thee call,
And wilt have prayer from us all,
Grant that the mouth not only pray,
From deepest heart oh help its way.
Hallowed be Thy name,
thy will be done on earth.
Give us this day our daily bread.
And forgive us as we forgive.
And lead us not into temptation, o Lord,
but deliver us from evil. Amen.

Anonymous adaptation of Luther's paraphrase of the Our Father

Surrexit Christus spes mea

Alleluia.

Dic nobis Maria, quid vidiſti in via?

Sepulcrum Chriſti viventis et gloriam vidi resurgentis.

Dic nobis Maria, quid vidiſti in via?

Angelicos teſtes sudarium et veſtes.

Dic nobis Maria, quid vidiſti in via?

Surrexit Chriſtus spes mea.

Præcedet vos in Galilæam.

Surrexit Chriſtus spes mea.

Alleluia.

Vſtal z mrtvých Kriſtus, má naděje.

Aleluja.

Řekni nám, Marie, co jsi viděla na ceſtě?

Hrob Kriſta živého a slávu vzkříšeného viděla jsem.

Řekni nám, Marie, co jsi viděla na ceſtě?

Anděly svědčící, roušku a ſaty.

Řekni nám, Marie, co jsi viděla na ceſtě?

Vſtal z mrtvých Kriſtus, má naděje.

Jde před vámi do Galileje.

Vſtal z mrtvých Kriſtus, má naděje.

Aleluja.

Chriſt my hope has riſen: Alleluia.

Tell us, Mary, what did you ſee on your way?

The tomb of Chriſt, who is alive, and I ſaw the glory of his riſing;

Tell us, Mary, what did you ſee on your way?

Angels ſtanding as wiſſeſſes, the ſhroud and linen cloth.

Tell us, Mary, what did you ſee on your way?

Chriſt my hope has riſen: He has gone to Galilee before you.

Chriſt my hope has riſen: Alleluia.

Sancta Trinitas

unus Deus, miserere nobis.
Te invocamus, te glorificamus, te adoramus,
o beata trinitas
sit nomen Domini benedictum
ex hoc nunc et usque in sæculum.

Svatá Trojice,
jeden Bože, smiluj se nad námi.
Tebe vzýváme, Tebe uctíváme, Tebe chválíme,
blahoslavená Trojice.
Budiž jméno Páně požehnáno nyní
i na věky věků.

O Holy Trinity,
One God, have mercy on us.
We invoke you, we glorify you, we worship you,
o blessed Trinity.
May the Lord's Name be blessed from now until eternity.

Aus tiefer Not schrei ich zu dir,

ich bitt, erhör mein Rufen.
Dein gnädig Ohr neig her zu mir und meiner Bitt es öffne.
Denn so du willst das sehen an, was Sünd und Unrecht ist getan,
wer kann, Herr, vor dir bleiben.

Z hlubokošti volám k tobě, Hospodine.
Pane, vyslyš hlas můj, nakloň uší svých k hlasu pokorných proseb mých.
Budeš-li nepravosti šetřiti, Hospodine Pane, kdo oštojí?
*Německý text je Lutherovou parafrází žalmu 130, 1-3
(český překlad žalmu pochází z Bible kralické)*

From deep affliction I cry out to you,
Lord God, hear my call;
incline your merciful ear here to me
and be open to my prayer!
For if you want to look at this,
what sin and injustice is done,
who can, Lord, remain before you?
Paraphrase of Psalm 130, 1-3 by Martin Luther

Tota pulchra es,
amica mea, et macula non est in te.
Veni de Libano, sponsa mea: veni, coronaberis.

Celá jsi krásná, přítelkyně moje, poskvrny na tobě není.
Se mnou z Libanónu půjdeš, nevěsto má, pojď, budeš korunována.
Podle Písně Písní 4, 7-8

Thou art all fair, O my love, and there is not a spot in thee.
Come from Libanus, my spouse, come from Libanus, come: thou shalt be crowned.
Song of Songs 4, vv. 7-8

Ego flos campi et lilium convallium.
Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias.
Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.
Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.
Fons hortorum, puteus aquarum viventium quae fluunt impetu de Libano.

Jsem kvítek šáronský, lilie v dolinách.
Jako lilie mezi trním, tak má přítelkyně mezi dcerami.
Jako jabloň mezi lesními stromy, tak můj milý mezi syny.
Zahrada uzavřená jsi, sestřo má, nevěsto, uzavřený val, zapečetěný pramen.
Jsi pramen zahradní, studna vody živé, bystřina z Libanónu.
Píseň Písní 2, 1-3; 4, 12, 15

I am the flower of the field, and the lily of the valleys.
As the lily among thorns, so is my love among the daughters.
As the apple tree among the trees of the woods, so is my beloved among the sons.
My sister, my spouse, is a garden enclosed, a garden enclosed, a fountain sealed up.
The fountain of gardens: the well of living waters,
which run with a strong stream from Libanus.
Song of Songs 2, vv. 1-3; 4, vv. 12, 15

Jesu, dulcis memoria,
dans vera cordis gaudia:
sed super mel et omnia
ejus dulcis praesentia.
Nil canitur suavius,
nil auditur jucundius,
quam Jesus Dei Filius.

Ježíši, jen myšlenka na Tebe
naplňuje mé srdce radostí:
Však nad med i vše ostatní
je mi sladká tvá přítomnost.
Nic se nezpívá sladčeji,
nic se neposlouchá lahodněji,
než nad tvým jménem, Ježíši, Boží Synu.
Nešporní hymnus připisovaný sv. Bernardovi z Clairvaux

The sweet memory of Jesus Giving true joy to the heart,
But more than honey and all things
His sweet presence. Nothing more delightful is sung,
Nothing more pleasing heard,
Nothing sweeter thought, Than Jesus, the Son of God.
Vespers hymn attr. St. Bernard of Clairvaux

All mein Anliegen, Angst und Not
befehl ich meinem Herrn und Gott.
Dem sei es alles heimgestellt.
Er schafft's und machts wie's ihm gefällt.

Všechny mé prosby, strach a tíseň poručím svému Pánu a Bohu.
Neboť jemu je vše svěřeno.
On utváří a činí, jak se jemu líbí.

All my wishes, fears, and needs,
I commend to my Lord and God.
May it all be left up to him,
He creates and does as he pleases.

Deus misereatur nostrī,

et benedicat nobis;

illuminet vultum suum super nos,

et misereatur nostrī: ut cognoscamus in terra viam tuam,

in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi, Deus: confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur et exsultent gentes,

quoniam iudicas populos in æquitate,

et gentes in terra dirigis.

Confiteantur tibi populi, Deus: confiteantur tibi populi omnes.

Terra dedit fructum suum:

benedicat nos Deus, Deus nostrī!

Benedicat nos Deus,

et metuant eum omnes fines terræ.

Kéž je nám Bůh milostiv a dá nám požehnání,

kéž nad námi rozjasní svou tvář!

Ať je známa na zemi tvá cesta,

mezi všemi pronárody tvoje spása!

Kéž ti, Bože, lidé vzdají chválu, kéž ti vzdají chválu všichni lidé!

Ať se národy radují, ať zaplesají,

neboť soudíš lidi podle práva,

spravuješ národy země.

Kéž ti, Bože, lidé vzdají chválu, kéž ti vzdají chválu všichni lidé!

Země vydala své plody,

Bůh nám žehná, Bůh náš.

Bůh nám dává svoje požehnání.

Necht' se ho bojí všechny dálavy země!

Žalm 67 dle Ekumenického překladu Bible

May God have mercy on us, and bless us: may he cause the light
of his countenance to shine upon us, and may he have mercy on us.

That we may know thy way upon earth: thy salvation in all nations.

Let people confess to thee, O God: let all people give praise to thee.

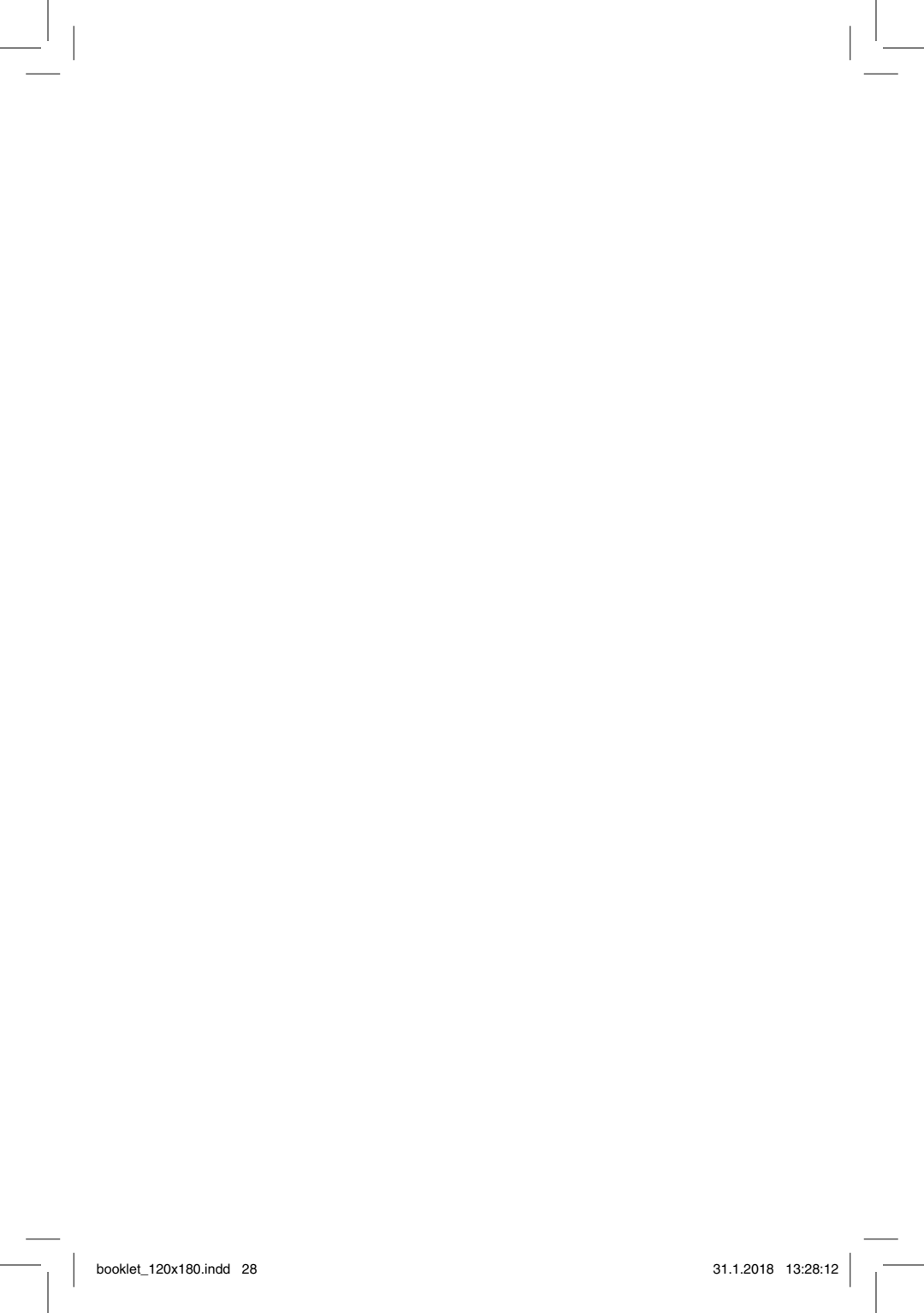
Let the nations be glad and rejoice: for thou judgest the people with justice,
and directest the nations upon earth.

Let the people, O God, confess to thee: let all the people give praise to thee:

The earth hath yielded her fruit. May God, our God bless us,

May God bless us: and all the ends of the earth fear him.

Psalm 66

Prameny | Sources

Cantiones sacrae (quae vulgo motetas vocant) quae tam viva voce, quam omnis generis instrumentis in laudem & honorem dei ter opt. max. usurpari solent, sex vocum, musicis numeris absolutae & in lucem editae. Wien 1612 (RISM A/I Z 45). Zangius, Nicolaus: Geiſtliche und weltliche Geſänge. Ed. Hans Sachs. Wien 1951 (Denkmäler der Tonkunſt in Öſterreich, Band 87). Nr. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 10, 12, 13, 14, 17.

Etliche Schöne Teutsche Geiſtliche unnd Weltliche Lieder mit Fünff Stimmen. Köln 1597 (RISM A/I Z 34). Zangius, Nikolaus: Geiſtliche und weltliche Lieder mit fünf Stimmen. Köln 1597. Ed. Fritz Bose, Berlin 1960. Nr. 8, 11, 15.

Promptuarii musici, sacras harmonias sive motetas V. VI. VII. & VIII vocum, e diversis... autoribus, antehac nunquam in Germania editis... Collectore Abrahamo Schadaeo... Strassburg 1611 (RISM B/1 1611¹). Ed. Sabine Cassola (Choral public domain library), Nr. 4.

Promptuarii musici, sacras harmonias sive motetas V. VI. VII. & VIII vocum, e diversis... autoribus, antehac nunquam in Germania editis... Collectore Abrahamo Schadaeo... Strassburg 1612 (RISM B/1 1612³). Ed. Vladimír Mañas, Nr. 9.

Harmonia votiva pro felici fato illustrissimi ... domini Dn. Christiani Secundi Electoris Saxoniae... Bautzen 1602 (RISM Z 35). Danziger Kirchen-Musik, Vokalwerke des 16.-18. Jahrhunderts, Ed. Franz Kessler, Neuhausen - Stuttgart 1973, Nr. 16.

Ensemble Versus

Komorní sbor pro duchovní hudbu | Chamber choir for sacred music

versus (lat.) směrem k, do, obrat, otáčení, brázda, řádka, řada, verš

Komorní sbor Versus se věnuje výhradně duchovní hudbě z období renesance, raného baroka, dvacátého století i dílům soudobým. Soubor vznikl v roce 2003 jako komorní sbor studentů Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně pod záštitou Ústavu hudební vědy FF MU. V roce 2009 se stal součástí brněnského sdružení hudebníků Ensemble Opera Diversa. Sbor založil a vede Vladimír Mañas.

The chamber choir Ensemble Versus was founded in 2003 in cooperation with the Department of Musicology (Faculty of Arts, Masaryk University, Brno). Its repertoire consists exclusively of sacred music composed during the 16th and 20th centuries. In 2009 the choir (currently made up of 20 singers) joined Ensemble Opera Diversa, an association of professionally trained musicians active in Brno. Its choirmaster is Vladimír Mañas, Assistant Professor in the Department of Musicology at the Masaryk University in Brno, Czech Republic.

www.ensembleversus.cz

Capella Ornamentata

Soubor starých nástrojů pro interpretaci hudby 16. a 17. století

Historical wind ensemble for the performance of music from the 16th and 17th centuries

capella ornamentata – „kaple ozdobená“ nebo „zpěvy ozdobené“

Hlavním posláním ansámblu je autentická interpretace převážně duchovní hudby 16. a 17. století a prezentace v České republice zatím méně známých dechových nástrojů jako je cink, barokní pozoun, dulcian a dalších. Jeho členové působí v renomovaných českých i zahraničních souborech staré hudby. Má na svém kontě řadu prestižních vystoupení v České republice i v zahraničí a do svých projektů zve zahraniční hudebníky. Capella Ornamentata se prezentuje v rozhlasovém a televizním vysílání.

Capella Ornamentata is an ensemble focused on using authentic instruments to interpret the music, principally sacred, of the 16th and 17th centuries, and bringing lesser known wind instruments like the cornet, the sackbut, and the dulcian to the attention of concertgoers in the Czech Republic. Our members are active in other renowned early music ensembles, both within the Czech Republic and without, and we have performed at prestigious venues here and abroad. We frequently invite foreign musicians to work with us, and regularly perform in television and radio broadcasts.

www.capella-ornamentata.cz/

Ensemble Versus

umělecký vedoucí | artistic leader: Vladimír Maňas

discantus: Zuzana Konvalinková, Lucie Kořínková (solo Nr. 11, 15), Anna Kryštofová, Ivana Píchová, Marie Rosová (solo Nr. 13); altus: Magdalena Došťalová, Veronika Hružová, Ludmila Němcová (solo Nr. 13), Anna Schlemmerová, Lenka Zlámalová; tenor: Jaromír Gamba, Vladimír Maňas (solo Nr. 8, 13; fidula Nr. 5), Jan Mareček, Vojtěch Schlemmer (solo Nr. 13); bassus: Pavel Blažek, Adrian Hundhausen, Václav Konvalinka, Mojmír Cyril Michálek, Lukáš Rýdlo, Libor Skokan

Capella Ornamentata (Nr. 1, 2, 4, 7, 9, 10, 14, 16, 17)

umělecký vedoucí | artistic leader: Richard Šeda

cornetti: Richard Šeda, Miroslav Kůzl; sackbuts: Pavel Novotný (solo Nr. 12), Ondřej Sokol, Tomáš Lajtkep; dulcian: Jan Klimeš

Hosté | Guests:

theorba: Tereza Samsonová (Nr. 3, 6, 12, 13); viola da gamba: Marie Matyášková (Nr. 11, 15), Patrik Matyášek (Nr. 11, 15), Věra Mikulášková (Nr. 11, 15), Zuzana Poláčková (Nr. 5, 8), Růt Rausová (Nr. 5, 8), Kateřina Stávková (Nr. 5, 8, 11, 15), Anna Vargová (Nr. 5, 8)

hudební režie | recording director: Tomáš Řezníček

zvukový mistr | sound engineer: Lukáš Dolejší

produkce | production: Lubor Pokluda, Lukáš Baumann, Lucie Kořínková

texty | sleeve note: Vladimír Maňas

anglický překlad | English version: Adrian Hundhausen

grafika | visual design: Pavel Křepela

fotografie | photography: archiv zámku Náměšť nad Oslavou (Jiří Polehla),
Jana Šuplerová, Lenka Zlámalová, Radek Charvát

Nahráno v Obřadní síni Vojenské nemocnice v Brně-Zábřevicích
ve dnech 4. 3., 6.-7. 5., 22. 10. a 18. 11. 2017.

The recording was made in the hall of the Military Hospital in Brno-Zábřevice
on 4 March, 6 and 7 May, 22 October and 18 November 2017.

vydavatel | publisher: Ensemble Opera Diversa, z.s., U Parku 71, 683 55 Bošovice
www.operadiversa.cz

CD vychází za finanční podpory Ministerstva kultury, statutárního města Brna
a Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

This CD was published with the financial support of the Czech Ministry of Culture,
the City of Brno and the Faculty of Arts at the Masaryk university.

Za pomoc při přípravě cd jsme vděční / Thanks for help in preparing this CD to:

Jan Bata, Petr Daněk, Scott L. Edwards, Jana Horáková, Martin Horyna, Agnieszka Leszczyńska, Tomáš Knoz, Helena Kramářová, Jana Perutková, Jiří Sehnal, Arthur Stögmann, Michaela Žáčková Rossi.

Nicolaus Zangius

Cantiones sacrae

Ensemble Versus & Capella Ornamentata

1. Exultate iusti in Domino à 6	1:54
2. Magnificat I toni alternatim à 6	7:25
3. Ad te levavi à 6	4:36
4. Hierusalem gaude à 8	3:42
5. Rorate coeli à 6	4:36
6. Angelus ad pastores à 6	2:21
7. Pater noster à 6	3:19
8. Vater unser im Himmelreich à 5	3:41
9. Surrexit Christus à 8	2:58
10. Sancta Trinitas à 6	3:00
11. Aus tiefer Not à 5	2:20
12. Tota pulchra es à 6	3:28
13. Ego flos campi à 6	3:12
14. Jesu dulcis memoria à 6	2:56
15. All mein Anliegen, Angst und Not à 5	1:20
16. Deus misereatur nostri à 8	3:05
17. Exultate iusti in Domino à 6	1:54

Total time 55:48

MINISTERSTVO
KULTURY

